

Саме Г.Г.Ващенко, визначав, що "логічні форми синтезуючого мислення властиві (не просто саме, а) (виділено нами) тільки в порі юнацтва, що на думку педагогів, характеризується інтересом до філософських питань і розвитком здатностей до широких узагальнень. Отже за цієї пори можна використати цілком усі засоби до розвитку і удосконалення синтезуючого мислення" [2, с.154-155].

Щоб вчитель мислив і працював по-новому необхідно вже сьогодні змінювати систему підготовки педагогічних працівників. Передусім, ці зміни повинні відбуватись у педагогічному процесі в цілому і навчально-методичній та науково-дослідній діяльності за циклом психолого-педагогічних дисциплін. Введення нових форм, методів навчання сприяє підвищенню педагогічної грамотності, учить мистецтву спілкування, формує вміння критичного аналізу та самоаналізу. А в кінцевому результаті зростає рівень професійної готовності майбутнього вчителя до творчої реалізації системи набутих знань у практичній діяльності.

Сучасною наукою доведено, що в основі багатьох складних процесів лежать принципи взаємодії та кооперації елементів. Синтетизм збагатив науку новим методологічним баченням природи складності. Більше того, отримавши в науковій картині світу філософське обґрунтування, синтетичне мислення, базуючись на синергетивних принципах, набуло статусу методології, що розвивається.

Розвиток професійної підготовки вчителя початкової школи, припадає на період саме новітньої історії. Створюються системні концепції діяльності людини, а на їх основі теорії професійно-педагогічної підготовки вчителя і формування у нього професійного, синтетичного мислення зокрема.

Література

1. Бабій М.Ф. Залежність розвитку мислення від організації навчального процесу.// Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – Вип. 9. – Рівне: РДГУ, 2000. – С.122-124.
2. Ващенко Г.Г. Загальні методи навчання: Підручник для педагогів. – К.: Українська Видавнича Спілка, 1997. – 441 с.
3. Зінченко В. Розум і мислення в контексті розвивального навчання // Сучасні шкільні технології. – Ч.1. – К.: Ред.загальнопед. газет, 2004. – С.95-104.
4. Карпенчук С.Г. Креативність в контексті педагогічної діяльності: теорія і практика. – С.3.
5. Квіт С.М. Основи герменевтики: Навч. посібник. – К.: Вид. дім „КМАкадемія”, 2003. – 192 с.
6. Мышление учителя: Личностные механизмы и понятийный аппарат / Под ред. Ю.Н.Кулюткина, Г.С.Сухобской. – М.: Педагогика, 1990. – 104 с.
7. Онищенко В.Д. Фундаментальні педагогічні теорії // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002. Зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України / АПН України. – Частина 2. – Харків: ОВС, 2002. – С.336-348.
8. Шацкий С.Т. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. — Т.2./ Под ред. Н.П.Кузина, М.Н.Скаткина, В.Н.Шацкой. – М.: Педагогика, 1980. – 416с.

Анотація

У статті розглядається проблема професійної підготовки майбутніх вчителів в умовах педагогічного коледжу. Вищим компонентом професійного педагогічного мислення вчителя у статті визначається синтетичне мислення.

Аннотация

В статье рассматривается проблема профессиональной подготовки будущих учителей в условиях педагогического колледжа. Высшим компонентом профессионального педагогического мышления учителя в статье определяется синтетическое мышление.

Подано до редакції 5.11.2007.

©2007

Шехавцова С.О.

ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У ПОЗАНАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Останнім часом досить швидко відбуваються зміни не тільки в українському суспільстві, а й у системі освіти, тобто потреби сучасного світу диктують системі освіти ідеального фахівця-педагога. Неважко помітити, що українське суспільство прагне до світових стандартів, тому з'являються нові підходи та методики викладання у вітчизняній педагогічній науці.

На наш погляд, одним із найефективніших та новітніх підходів у педагогічній науці є компетентнісний підхід. Не вдаючись до детального аналізу цього підходу маємо зазначити, що виникнення та впровадження компетентнісного підходу у систему вищої освіти передбачає самореалізацію студентами їхніх потенційних та творчих можливостей.

Проблема самореалізації студентів у навчально-виховному процесі не є новою у педагогічній науці. Але якщо кожен студент зміг би самореалізувати свої потенційні можливості, то система освіти виконала би своє завдання перед суспільством. Натомість проблема залишається актуальною й до теперішнього часу. Тому, ми

вважаємо за потрібним визначити, яке місце повинно відводитися позанавчальній діяльності у вузі і який вплив має позанавчальна діяльність на самореалізацію студентів.

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Аналіз останніх вітчизняних та зарубіжних досліджень та публікацій свідчить, що процес самореалізації студентів досить складний для сучасного світу. Досить високі вимоги передбачає сучасні тенденції розвитку полікультурного світу щодо якості професійної та особистісної підготовки майбутніх фахівців іноземних мов. Проблема самореалізації знаходиться на міждисциплінарному контексті соціогуманістичних наук – філософії, педагогіки, соціології, психології, культурології та інш., на теоретико-методологічному рівні ця проблема досліджувалася у працях зарубіжних науковців (К.Роджерса, А.Маслоу, Р.Бернса, З.Баумана) та у працях вітчизняних (І.Когана, К.Вазіна, І.Шендрика, С.Савченка, Б.Гершунського, І.Ємельянової та інш). Концепція “всебічно розвиненої особистості” як однієї із моделей самореалізації досліджувалася у роботах Ю.К.Бабанського, І.П.Іванова, Т.А.Ільїної, В.О.Караковського.

Процес самореалізації майбутніх фахівців потребує особливої уваги, тому що цей процес не завершується із закінченням студентів вищого навчального закладу, а буде триватиме певний час.

Так, подальший розвиток самореалізації особистості буде залежати від того, по-перше, наскільки майбутні фахівці здатні самостійно розуміти, проектувати та реалізувати свої потенційні дії у педагогічній та соціальній діяльності; по-друге, наскільки майбутні фахівці спроможні до ініціативної та інноваційної творчості, тому що самореалізація передбачає не просте завоювання та повторювання нового матеріалу, а творчий та нестандартний підхід до своєї майбутньої педагогічної та соціальної діяльності.

Ускладненість процесу самореалізації студентських потенційних можливостей полягає у тому, що цей процес потребує розвитку додаткових особистісних якостей студентів, таких як: вміння бачити перспективу, вміння ставити реальні цілі, самоконтроль, самовідповідальність, наполегливість, емоційна утримання, толерантність, терпіння, інтелектуальний потенціал, здатність до додаткового навантаження, повага до оточуючих, саморегуляція поведінки. Такі якості у сукупності дають результат, а саме процес самореалізації, до чого прагнуть більшість фахівців по завершенні вузу.

Неважко помітити, що простого бажання реалізувати свої потенційні можливості, на сьогодні, замало, треба володіти набором особистісних якостей для успішної самостійної реалізації своїх життєвих прагнень.

Формулювання цілей статті... Виходячи із вищезазначеного, мета даної статті полягає у визначенні особливостей самореалізації потенційних можливостей та життєвих прагнень студентів у процесі позанавчальної діяльності.

Доречне зауваження зробив В.Г.Кремень, який стверджує, що “час, коли освіченим вважали того, хто вмів грамотно писати, читати й був поінформований у різних сферах, точніше був носієм певних знань, відходить у минуле. Сучасне, а тим більш майбутнє життя, вимагають, щоби будь-яка діяльність людини й усього суспільства ґрунтувалася на знаннях, тому в процесі навчання слід добиватися не тільки творчого засвоєння учнями певних знань, а й зробити ці знання органічною складовою особистості, її сутністю, основою й методологією її поведінки, діяльності, самого життя” [3, с.8].

Виклад основного матеріалу дослідження... У контексті сказаного стає зрозуміло, що сучасна система освіти зорієнтована на “забезпечення самовизначення особистості, створення умов для її самореалізації” [2, с.16]. Відповідно, університет нового сторіччя повинен стати основою для саморозвитку та самореалізації особистості.

Відзначимо, що принцип самореалізації отримав розвиток у наукових працях А.Маслоу, К.Роджерса та інших їх послідовників, тобто представників гуманістичної психології першої половини ХХ сторіччя. Пошук внутрішніх резервів життєздатного існування привів науковців до розуміння того, що в людині закладено все те, що необхідно для її повноцінного життя. Самореалізація, за визначенням А.Маслоу, – найвище бажання людини реалізувати свої таланти і здібності. Людина, яка прагне до самореалізації, у більшій мірі живе у реальному світі, ніж у світі абстрактних ідей і стереотипів. Особистість не може розкрити весь свій потенціал поза межами суспільства, тобто саме суспільство надає можливість особистості самореалізуватися.

З позицій педагогіки, життєва самореалізація особистості може бути визначена у якості мети освіти. При цьому самореалізація можлива, на думку Б.С.Гершунського, за умови, якщо людина:

1) розуміє та глибоко вірить у цю життєву мету, вірить у своє індивідуальне та неповторне значення, бачить у ньому смисл життя і надію на продовження свого “Я”, залежно від результатів своїх помислів і справ протягом життя;

2) розуміє свої здібності, інтереси, життєві переваги і мотиви поведінки та керується ними у різних життєвих ситуаціях; відчуває себе частиною природи, людського співтовариства, здатна до дружньої взаємодії із іншими людьми; незалежно від їх індивідуальних та колективних світосприйняття, ментальних особливостей;

3) володіє знаннями, вміннями, навичками та творчими здібностями, що дозволяють їй найбільш повно реалізувати себе у професійній діяльності та у різноманітних громадських відношеннях;

4) здатна до цілеспрямованих та ефективних вольовим зусиллям, що необхідні для повноцінної самореалізації на всіх етапах життєвого шляху [1, с.6].

Сьогодні очевидно, що в основі концептуальної ідеї самореалізації лежить віра у індивідуальний досвід людини, у її здатність до саморозкриття, у можливість виявлення у собі унікальної та неповторної сутності, у визначенні напрямку та засобів особистісного росту. При цьому причиною самореалізації, як підкреслює І.Шендрик, є "необхідність узгодити внутрішні інтенції людини і умови, у яких вона живе" [8, с.41].

Проблема самореалізації особистості передбачає розробку засобів та умов, що стимулюють процеси самопізнання, цілеполягання, проектування перспектив індивідуальної життєдіяльності.

Не можна не відзначити той факт, що успішна самореалізація безпосередньо залежить від творчої індивідуальності студентів. Так, Е.Лузік вважає, що творча індивідуальність – це "процес і результат розвитку людиною своєї неповторної індивідуальної своєрідності, але не як самоціль, а як необхідна умова для накопичення та реалізації особистісного творчого потенціалу за нових культурних, соціальних, матеріальних та інших цінностей" [5, с.79]. Тобто неповторність внутрішнього та зовнішнього світу особистості є запорукою її самостійної реалізації творчих потенційних можливостей. Зрозуміло, що самореалізація особистості передбачає реалізацію та існування у неї творчого потенціалу.

Існує думка, що саме університет виконує роль інституту соціального дозрівання молоді. Освіта повинна орієнтувати молодь на такі цінності як самопізнання, саморозвиток, самореалізацію особистості, перетворення самого себе.

Нам є близькою думка І.Смельянової, яка вважає, що "самореалізація особистості в умовах навчально-виховального процесу передбачає розкриття потенційних можливостей кожного, прагнення до активного самоудосконалення у процесі навчальної та позанавчальної діяльності" [2, с.16]. Автор вказує на важливість ролі позанавчальної діяльності університету у процесі самореалізації студентів.

Ми вважаємо суттєвим розглянути поняття "діяльність" у психолого-педагогічному контексті.

У педагогічному розумінні діяльність розуміється як активна взаємодія із навколишньою дійсністю, у ході якої живе створіння виступає як суб'єкт, ціленаправлено діючий на об'єкт та задовольняючий таким чином свої потреби. Для нас визначальним є те, що поняття діяльності характеризує навколишнє середовище, тобто діяльність є головною умовою успішного існування людини у світі.

На сьогодні, у загальному контексті педагогічної науки поняття діяльності є центральним. Так, А.Хуторської вважає, що "освіта стає особистісно значущою діяльністю" [7, с.107], він вважає діяльність змістом освіти, тобто освіта, у цьому розумінні, стає не стільки передачею нових знань, скільки формування студентами себе, саме діяльність є центром освіти студента, його внутрішнім освітнім перетворенням та саморозвитком.

У психологічній літературі об'єктом уваги став процес становлення людини у процесі діяльності. Ця думка звучить у роботах С.Рубінштейна, він зазначає, що справжнім досягненням людини вважається не тільки те, що відкладається поза ним, у тих чи інших створених їм об'єктах, а й у ньому самому. Створюючи що-небудь значуще, людина і сама зростає, у творчій діяльності людини важливіше джерело його росту [6, с.128]. Суттєвим для нас є те, що у процесі діяльності в людині формуються ті чи інші якості, тобто вона перетворює свій внутрішній світ. Зрозуміло, що результати людської діяльності передбачають особистісні зміни, тобто у результаті діяльності людина відбувається формування особистісних якостей людини.

Не можливо не відзначити позицію видатного психолога О.Леонтьєва, щодо умов у яких відбувається діяльність, він пише: "У яких би умовах і формах ні відбувалася діяльність людини, яку б структуру вона не отримувала, її неможливо розглядати як винятку із суспільних відносин, із життя суспільства.... Поза цих відносин людська діяльність взагалі не існує" [4, с.48-49]. Важливо, що будь-яка діяльність є соціальною діяльністю і вона існує у межах суспільства.

Адже, вчений додає, що діяльність кожної окремої людини залежить від його місця у суспільстві, від умов, які припадають на його долю, від того, як вона складається у неповторних індивідуальних обставинах [4, с.48-49].

Так, позанавчальна діяльність є провідною діяльністю студентів при самореалізації.

Суттєвим для нашого дослідження є визначення поняття "дія соціальна", діяльність, із соціальної точки зору, визначається як форма або спосіб вирішення соціальних проблем і суперечностей, в основі яких лежить сутичка інтересів та потреб основних соціальних сил суспільства.

У соціологічній літературі поширене наступне трактування, а саме, мова йде про таку поведінку діючого суб'єкта, яка орієнтована на дію інших суб'єктів і взаємодію з ними. Неважко помітити, що таке визначення діяльності робить акцент на соціальну та культурну значущу поведінку майбутніх фахівців.

Найбільшу поширеність у психології отримала дієва теорія особистості (С.Рубінштейн, О.Леонтьєв), у центрі якої є особистість, джерелом розвитку якої є діяльність, при цьому "діяльність" розуміється як складна динамічна система взаємодії суб'єкту із суспільством, у процесі якого і формуються якості особистості.

Загальнопедагогічне трактування "позанавчальної діяльності" звучить наступним чином, вона являє собою різні види діяльності студентів виховного та навчального характеру, що організуються та відбуваються у позанавчальний час.

Традиційно визначають три головні відмінності позанавчальної діяльності як форми організації навчання від інших форм самостійної діяльності: по-перше, добровільність прийняття участі у ній студентів, по-друге, позанавчальність проведення її, по-третє, масовість. Тобто позанавчальна діяльність як специфічний вид діяльності вимагає захопливої нестандартної організації оволодінням нової інформації. Більш того, повинні виконуватися вимоги щодо добровільної активності студентів в участі та самостійної організації різного роду заходів. Функція викладачів при цьому зводиться лише до помічника, консультанта та пасивного спостережувача за діяльністю студентів. Колективність та масовість ще одна вимога щодо позанавчальної діяльності, що передбачає добровільну участь студентів у різних студентських клубах, мінітеатрах, студіях та ін.

У ході нашої науково-експериментальної роботи ми запропонували студентам Луганського національного педагогічного університету визначити, які надає їм можливості позанавчальна діяльність. Проаналізувавши зміст відповідей, стало зрозуміло, що більшість студентів (68 %) вважають позанавчальну діяльність засобом їхньої особистісної самореалізації. Більш того, студенти обґрунтовують свої відповіді. На основі їх відповідей ми дійшли наступних висновків, щодо особливостей позанавчальної діяльності:

- саме позанавчальна діяльність допомагає студентам розкрити себе та стати частиною суспільства;
- надає можливість бути незалежними від навчальної діяльності, тобто навіть навчальна діяльність у позанавчальній роботі не сприймається як обов'язкова діяльність, не дивлячись на те, що відбувається засвоєння нової інформації;
- така діяльність надає практичні навички, що передбачає отримання студентами особистісного досвіду;
- позанавчальна діяльність надає можливості студентам свободу вибору у будь-якої діяльності та, що безперечно важливо, студент обирає свій темп роботи, який притаманний його особистості;
- надає можливості студентам спілкуватися та висловлювати свою точку зору, тобто студент відчуває незалежність, безпосередність, відвертість зі студентами та викладачами;
- саме позанавчальна діяльність надає емоційну розрядку після навчання, знімає напруження між студентами та викладачами;
- позанавчальна діяльність, на думку студентів, створює інтересним навчання та життя в університеті.

Висновки... Таким чином, у статті було визначені особливості самореалізації студентів у позанавчальній діяльності університету, а саме, позанавчальна діяльність надає можливості студентам: свободу вибору самостійної та групової діяльності, зняти емоційне та фізичне напруження після навчання, відверто спілкуватися із викладачами та студентами, розкрити себе та стати частиною суспільства, отримати самостійно соціально-особистісний досвід. Всі зазначені особливості самореалізації студентів у позанавчальній діяльності університету слід враховувати при плануванні позанавчальної роботи у вузі. Зазначимо, що позанавчальна робота потребує не тільки планування, а й систематичності проведення у зв'язку із тим, що вона має вагомий і своєрідний вплив на процес самореалізації студентів. У якості подальшої розробки зазначеної проблеми, ми вважаємо необхідним визначення технології самореалізації студентів у позанавчальній діяльності університету.

Література

1. Гершунський Б.С. Концепция самореализации личности в системе обоснования целей и целей образования // Педагогика. – 2003. – №10. – С.4-7.
2. Емельянова И.Н. Ценности современного общества в содержании университетского образования // Высшее образование сегодня. – 2007. – №1. – С.14-18.
3. Кремьень В.Г. Якісна освіта в контексті загально цивілізаційних змін // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 2(55). – С. 5-17.
4. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1975. – 147с.
5. Лузік Е. Креативність як критерій якості в системі підготовки фахівців профільних ВНЗ України // Вища освіта України. – 2006. – № 3. – С.76-81.
6. Рубинштейн С.Л. Принципы и пути развития психологии. – М., 1959. – 276с.
7. Хуторской А. Деятельность как содержание образования // Народное образование. – 2003. – № 8. – С.107-114.
8. Шендрик И.Г. Самореализация личности в контексте проектирования образования // Педагогика. – 2004. – № 4. – С.36-42.

Анотація

У статті розглядається проблема самореалізації студентів у позанавчальній діяльності університету. Автор розкриває особливості самореалізації студентів та вплив позанавчальної діяльності університету на їхню самореалізацію.

Аннотация

В статье рассматривается проблема самореализации студентов во внеучебной деятельности университета. Автор раскрывает особенности самореализации студентов и влияние внеучебной деятельности на их самореализацию.

Подано до редакції 5.11.2007.